

مقاله پژوهشی

تبیین الگوی مدیریت راهبردی در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان سیریک)

عباس جهان‌الدینی؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

حسین سلیمانی*؛ استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران (نویسنده مسئول)
سیدرامین غفاری؛ دانشیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده:

حوزه‌های روستایی به عنوان قاعده نظام و فعالیت ملی نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند؛ زیرا توسعه پایدار سرزمین در گرو پایداری نظام روستایی به عنوان زیرنظام تشکیل‌دهنده نظام سرزمین است و پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف می‌تواند نقش مؤثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد و اگر در جریان پیشرفت و توسعه فضاهای روستایی وقفه‌ای ایجاد شود، آثار و پیامدهای آن نه تنها حوزه‌های روستایی؛ بلکه مناطق شهری و در نهایت، کلیات سرزمین را در بر خواهد گرفت. یکی از عوامل مؤثر در توسعه روستایی مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش مدیریت راهبردی در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان سیریک) انجام شد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش صاحب‌نظران و متخصصان بخش مرکزی شهرستان سیریک بودند که به شیوه هدفمند ۶۰ نفر از آن‌ها انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS و همچنین تحلیل SWOT استفاده شد. نتایج آزمون t نشان داد که مدیریت راهبردی نقش اساسی در توسعه پایدار روستایی دارد. همچنین معیارهای کالبدی، اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی نقش اساسی در توسعه پایدار روستایی در شهرستان سیریک دارد.

کلمات کلیدی: توسعه پایدار، مدیریت راهبردی، شهرستان سیریک.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۶/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۷/۱۴

* حسین سلیمانی، استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران ،
hosein_soleimany_geo@yahoo.com

مقدمه:

حوزه‌های روستایی به عنوان قاعده نظام و فعالیت ملی نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند؛ زیرا توسعه پایدار سرزمین در گرو پایداری نظام روستایی به عنوان زیرنظام تشکیل‌دهنده نظام سرزمین است و پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف می‌تواند نقش مؤثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد و اگر در جریان پیشرفت و توسعه فضاهای روستایی وقفه‌ای ایجاد شود، آثار و پیامدهای آن نه تنها حوزه‌های روستایی؛ بلکه مناطق شهری و در نهایت، کلیات سرزمین را در بر خواهد گرفت. در ساختار اقتصادی نواحی روستایی کشورهای مختلف، کشاورزی محور اساسی تأمین معیشت به شمار می‌آید و در اغلب برنامه‌های توسعه نیز کشاورزی مهم‌ترین و تنها ارکان اقتصادی روستاها است (مسیبی و همکاران، ۱۳۹۷).

مهم‌ترین ویژگی چنین ساختاری فقدان تنوع در بسترهای اقتصادی و فرصت‌های شغلی به خصوص برای نیروی انسانی رو به افزایش روستایی است که تا حدود زیادی نشأت گرفته از نوع نگرش به روستا و سیاست‌گذاری‌های دولتی و عوامل درونی روستا است. چنین ساختار اقتصادی و شاغلی در ناحیه روستایی، مسائل خاصی را به دنبال دارد که از جمله آنها می‌توان به انعطاف کمتر در مقابل نوسانات کوتاه مدت آب و هوایی، نوسان قیمت محصول در زمان برداشت، محدودیت‌های بازاریابی محصول، وابستگی بهره‌برداران به محیط خارج از روستا و بازارهای خارجی، وجود بیکاری آشکار و پنهان، کاهش بازده سرمایه، تخریب منابع پایه محیطی، آسیب‌پذیری اقتصاد روستایی و بی‌ثباتی منابع درآمدی، تضعیف اقتصاد و فرهنگ روستایی، مهاجرت روستایی، حاشیه‌نشینی و مسائل شهری اشاره کرد. اغلب نظریه‌پردازان توسعه در راستای کاهش اثرات منفی چنین ساختاری و در چهارچوب الگوی توسعه پایدار به عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه رویکرد متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی را پیشنهاد می‌کنند (جوان و همکاران، ۱۳۹۰).

به نظر می‌رسد که رهایی از این شرایط دشوار توجه عمومی به توسعه پایدار به مثابه توسعه‌ای انسان‌محور و انعطاف‌پذیر در روستاها) و همکاری و همیاری عوامل دولتی و غیردولتی در کنار مردم جوامع روستایی به منظور اجرای اصول و راهکارهای برخاسته از شاخص‌های توسعه پایدار در جوامع روستایی کشورمان را طلب می‌کند. به این ترتیب، اولویت‌بندی راهبردهای توسعه روستایی و استفاده از فنون و روش‌های علمی اندازه‌گیری و ارزیابی این راهبردها و تعیین بهینه‌ترین راهبرد در توسعه جوامع روستایی ضرورت دارد. در حقیقت، نگاهی راهبردی به توسعه پایدار روستایی اهمیت ویژه‌ای در برنامه‌ریزی توسعه روستایی دارد. تدوین راهبردهای توسعه، امکان توسعه پایدار و کنترل برنامه‌ها را میسر می‌سازد.

با گذشت بیش از نیم قرن از توجه به مفهوم توسعه، در پس زمینه‌ای از موفقیت‌ها و شکست‌هایی که نتیجه به کارگیری مدل‌های مختلف توسعه به خصوص برای جوامع درحال توسعه، توسعه نیافته و اجتماعات فقیر شهری و روستایی بود، دستیابی به الگوی جدیدی که هم تبعات تجربه شده را نداشته باشد و هم به منابع ارزشمند نسل‌های امروز و آتی آسیبی نرساند، بیش از پیش ضرورت پیدا می‌کند. رویکرد توسعه پایدار الگویی را به دست می‌دهد که در آن علاوه بر توسعه اقتصادی می‌توان هم عدالت اجتماعی (برابری) و هم پایداری محیط زیست را دنبال کرد. توسعه پایدار بشر را قادر می‌سازد تا با بهره‌مندی از ابعاد متنوع اقتصادی - اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی، فرایند توسعه و رشد اجتماعی - اقتصادی را به گونه‌ای پایدار سپری نماید. هدف اصلی توسعه پایدار تأمین نیازهای اساسی، بهبود، ارتقاء سطح زندگی برای همه، حفظ اداره بهتر سرزمین‌ها، آینده‌امن‌تر و سعادت‌مندتر ذکر شده است. این هدف خود متضمن تناقضی است که بسیاری آن را از خصوصیات اصلی واژه توسعه پایدار می‌دانند؛ تأمین رشد لازم برای بهبود سطح زندگی عموم و آینده‌ای مرفه‌تر و در عین حال همراه با حفظ سرزمین، لیکن موضوع این است که با تغییراتی که بشر در محیط و بستر طبیعی خود پدید آورده است، به چنان مرحله بحرانی از تاریخ خود رسیده است که ادامه حیات سالم در کره زمین را مستلزم تجدید نظر در فرضیاتی قرار می‌دهد که

مدل‌های رایج برنامه‌ریزی و توسعه بر پایه آنها قرار گرفته‌اند. توسعه پایدار به عنوان یک سیستم مطرح است که علاوه بر داشتن مدیریت قوی در بهره‌برداری از منابع برای تأمین نیاز مردم کیفیت محیط را حفظ نماید. امروزه قدرت کشورها بر اساس نیروی خلاق و کارآمد آن سنجیده می‌شود. بنابراین کشورها باید بهترین برنامه‌ریزی را برای بهترین سرمایه‌های خود انجام دهند (جعفری نیا و راجی، ۱۳۹۶). هر جامعه‌ای که در صدد دستیابی به توسعه پایدار و موفق است، ناگزیر باید مشارکت فعال افراد جامعه را بپذیرد و به آن‌ها فرصت دهد تا توسعه جامعه خویش را تحقق بخشد (مطیعی لنگرودی و شمسایی، ۱۳۹۱).

در برنامه‌های کشور ما، فقدان توسعه درون‌زا با برنامه‌هایی که مردم در آن مشارکت دارند و دولت تنها نقش هدایتی و تسهیل‌گری را برعهده گیرد، به خوبی مشهود است به همین خاطر اهداف توسعه تنها در بخش ابلاغیه‌ها و بخش نامه‌ها محدود شده است (عنابستانی، ۱۳۹۱).

مروری بر نظریه‌ها و دیدگاه‌های توسعه روستایی حاکی از بروز تغییرات عمده و ظهور نظریه‌هایی با رویکردهای متفاوت در طی نیم قرن گذشته است. در طول زمان این پارادایم‌های توسعه در قالب برنامه‌ریزی تعاملی و مشارکتی قوت گرفته است (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۳). به مرور مشارکت از چنان جایگاهی برخوردار گردید که گاه توسعه را معادل با مشارکت و آن را وسیله و هدف توسعه ذکر کرده‌اند (عنابستانی، ۱۳۹۳).

نظر به جایگاهی که روستا و روستانشین در پویایی اقتصاد کشور، از قبیل کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم، افزایش نرخ اشتغال و فعالیت دارد (به طور ویژه در تولید کالاهای اساسی و استراتژیک نیز مؤثر است) می‌تواند بستر مناسبی برای تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ محیط زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، حراست و نگهداری مرزها را فراهم نماید. بنابراین ترسیم نقشه راهی که نقش روستاها را در نظام برنامه‌ریزی کشور تعیین نماید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طرفی ظرفیت جمعیت ۲۱ میلیون نفر ساکن در این مناطق با اتخاذ تدابیر صحیح و مدبرانه زمینه شکوفایی و توسعه پایدار مناطق روستایی و به تبع آن کشور را به همراه خواهد داشت (ایزدی، ۱۳۹۴).

در این میان، نواحی خشک ایران، از لحاظ بسترهای جغرافیایی مشکلات دوچندانی را در مسیر توسعه پایدار روستایی ایجاد کرده است؛ زیرا خشکسالی و کمبود منابع آب در این مناطق، توسعه کشاورزی را با چالشی بازر مواجه ساخته است. این پدیده، در رکود این بخش مهم اقتصاد روستایی و در نهایت تنزل شاخص‌های توسعه پایدار روستایی مؤثر بوده است. بخش مرکزی سیریک از توابع شهرستان سیریک در استان هرمزگان، از جمله کانون‌های جغرافیایی در ایران است که با ویژگی بارز نواحی خشک، ضرورت ایجاد یک منبع اقتصادی را به عنوان مکمل کشاورزی مطرح کرده است. این منطقه به عنوان یکی از مصادیق ناپایداری روستایی به دلیل عوامل مختلف طبیعی و انسانی دارای مشکلاتی است که مهم‌ترین آنها شامل محرومیت نسبی نواحی روستایی منطقه با وجود قابلیت‌های بالای محیطی، نوسانات اقلیمی و به خصوص کم‌آبی شدید در سال‌های اخیر و تبعات منفی آن در ساختار اقتصادی و اجتماعی منطقه، ساختار سنی جوان منطقه و کمبود بسترهای اشتغال مولد برای آنها و در نهایت تنزل سطح کیفیت زندگی روستاییان است. بنابراین هدف پژوهش حاضر تبیین الگوی مدیریت راهبردی در توسعه پایدار روستایی می‌باشد.

مبانی نظری:

توسعه پایدار روستایی عبارت است از فرآیند کمک به مردم روستایی از طریق اولویت‌بندی نیازهایشان، فعال نمودن آن و سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد توسعه پایدار را فرآیندی تعریف کرده‌اند که طی آن نیازهای کنونی جامعه تأمین می‌شود بدون

اینکه توانایی نسل‌های آینده برای تامین نیازهایشان تحت تاثیر قرار گرفته باشد. طبق تعریف توسعه پایدار دارای چهار بعد می‌باشد. ۱- توسعه زیست محیطی ۲- توسعه اقتصادی ۳- توسعه اجتماعی ۴- توسعه حقوقی. هر یک از این ابعاد دارای شاخص‌هایی می‌باشند (جعفرنیا، شهرام و جلیوند، ۱۳۸۹).

توسعه پایدار مفهومی است که پس از گزارش کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۸۷، توانست تمامی رویکردهای دیگر که تا آن زمان غالب بودند را کنار زده و به گفتمان غالب در توسعه جوامع تبدیل شود. بنابر تعریف کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه، توسعه پایدار، توسعه‌ای است که نیازهای نسل فعلی را بدون ایجاد اشکال در توانایی نسل‌های آینده در برآوردن احتیاجات خود تأمین می‌نماید (آل ابراهیم و احمدی ندوشن، ۱۳۹۱).

نگاه بالا به پایین و توجه یک سویه به علم و فناوری و چشم پوشی از گنجینه‌های دانش، اطلاعات و تجربه و به خصوص خواست‌های ذی‌نفعان را می‌توان از جمله دلایل عمده شکست برنامه‌های توسعه به طور اعم و توسعه روستایی به طور اخص دانست (رفیع فر و غربی، ۱۳۹۴). توسعه‌ای که خواست‌ها و مقتضیات محلی را نادیده می‌گیرد، مقدار زیادی زمان و منابع را هدر می‌دهد. به طوری که نادیده گرفتن افراد و گروه‌هایی که بر محیط تاثیر گذار و تاثیر پذیر هستند می‌تواند منجر به کاهش عملکرد و حتی ناکامی و شکست برنامه‌ها گردد (پاتنام^۱ و همکاران، ۲۰۱۶).

توسعه روستایی عموماً فرآیند ارتقای کیفیت زندگی و وضعیت اقتصادی مردمی است که در نواحی نسبتاً منزوی و با تراکم جمعیت کم زندگی می‌کنند. به طور سنتی، توسعه روستایی بر بهره‌گیری از منابع طبیعی سرزمینی نظیر کشاورزی و جنگلداری متمرکز بوده است. به هر روی، تغییرات در شبکه‌های تولیدی جهانی و شهری شدن فزاینده، خصوصیات نواحی روستایی را تغییر داده است. افزایش گردشگری، تولیدهای خاص، و تفریحات جایگزین استخراج منابع و کشاورزی به عنوان محرک‌های اصلی اقتصادی شده‌اند. بانک جهانی، توسعه روستایی را چنین تعریف می‌کند: توسعه روستایی، راهبردی است که برای بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی روستاییان فقیر تدوین شده است (درگا^۲، ۲۰۱۳).

هدف از مدیریت توسعه و عمران روستایی، تنظیم و اجرای برنامه‌هایی است که شرایط زندگی ساکنان مناطق روستایی را بهبود بخشد؛ به طوری که با اکتشاف، شناسایی، سازماندهی و بسیج منابع مذکور، حداکثر استفاده از قابلیت‌های موجود در روستا به عمل آید. بنابراین، توسعه و عمران روستا باید مشتمل بر مجموعه‌ای از اقدامات بنیادی برای اصلاح اوضاع اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در جامعه روستایی باشد و آن را به گونه‌ای متحول سازد که همه استعدادها بالقوه موجود در روستا را بالفعل نماید و یک سیستم اجتماعی عادلانه را پایه‌ریزی کند. در تعریف دیگری آمده است: توسعه روستایی فرآیندی همه جانبه، مستمر، موزون، درونزا، توانمندساز، فراگیر، تحول‌آفرین، باورآفرین، رشد دهنده، و متکی بر مشارکت و خودباوری روستاییان بوده که در چارچوب آن ظرفیت‌ها و توانایی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی برای رفع نیازهای اساسی مادی و معنوی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل‌دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سرزمینی) و توسعه سرمایه انسانی با بهره‌گیری از فرصت‌های درونی در روستاها رشد و تعالی می‌یابد (معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور، ۱۳۹۳).

مدیریت از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروز است و به مدد این فعالیت است که مأموریت‌ها و اهداف سازمان‌ها تحقق می‌یابد، از منابع و امکانات موجود بهره‌برداری می‌شود و توانایی و استعداد انسان‌ها بروز می‌یابد. ضرورت توسعه و مدیریت شایسته در تخصیص امکانات و استفاده از پتانسیل‌ها و دانش بومی مناطق روستایی از اولویت‌های امور مدیریتی کشور به شمار می‌آید.

1. Putnam
2. Durga

نظر به جایگاهی که روستا و روستائین در پویایی اقتصاد کشور، از قبیل کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم، افزایش نرخ اشتغال و فعالیت دارد (به طور ویژه در تولید کالاهای اساسی و استراتژیک نیز مؤثر است) می‌تواند بستر مناسبی برای تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ محیط زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، حراست و نگهداری مرزها را فراهم نماید. بنابراین ترسیم نقشه راهی که نقش روستاها را در نظام برنامه‌ریزی کشور تعیین نماید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طرفی ظرفیت جمعیت ۲۱ میلیون نفر ساکن در این مناطق با اتخاذ تدابیر صحیح و مدبرانه زمینه شکوفایی و توسعه پایدار مناطق روستایی و به تبع آن کشور را به همراه خواهد داشت (ایزدی، ۱۳۹۴: ۹۷).

کارینا و فرانک^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی به بررسی نوآوری اجتماعی دگرگونی برای توسعه پایدار روستایی: چارچوبی تحلیلی برای کمک به ابتکارات مبتنی بر جامعه پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که تعامل بین طرح‌های از پایین به بالا و ساختارهای از بالا به پایین در اجرای سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و پروژه‌ها از نظر تئوری و عملی پیچیده است.

لی و چنگ^۲ (۲۰۱۹)، در پژوهشی به استراتژی توسعه پایدار مناظر داخلی روستایی در شمال شرقی چین بر اساس رویکرد ANP با هدف ساختن یک تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری چند معیار (MCDM) برای توسعه پایدار مناظر داخلی روستایی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که چیدمان اسکان مطابق با زمین مهمترین عامل است و پس از آن، ادامه سبک معماری سنتی، مرمت منظره طبیعی و سرزندگی روستاها انجام می‌شود

- جیو و همکاران^۳ (۲۰۱۹)، در پژوهشی به شهرسازی برای توسعه روستایی: تغییر الگوهای فضایی و یکپارچه سازی شهری و روستایی در توسعه چین پرداختند. پژوهش آنها استدلال می‌کند که فضایی که توسط دولت دستکاری شده است ممکن است کمکی به دستیابی به برابری فضایی حقیقی نکند.

- چن و همکاران^۴ (۲۰۲۰)، در پژوهشی به انتقال کاربری اراضی و توسعه یکپارچه شهری و روستایی: چارچوب نظری و شواهد چین پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنان نشان می‌دهد که، در ابتدا استفاده از اراضی روند کاهشی و سپس افزایشی را نشان می‌دهد. توسعه یکپارچه شهری و روستایی از سال ۲۰۰۵ بهبود یافته است هر دو مورد توسط تراکم مکانی مشخص می‌شوند.

- ویتالیسوا و همکاران^۵ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی مشارکت ذینفعان در حکمرانی محلی به عنوان کلید توسعه استراتژیک محلی پرداختند. آنها در پژوهش خود به مشارکت ذینفعان در سطح دولت محلی و توسعه آن و در شرایط جمهوری اسلواکی می‌پردازند.

- سان و همکاران^۶ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به چگونگی مدیریت فضایی در توسعه روستایی در مناطق کشاورزی چین می‌پردازند. آنها روستای شیانگبو برای تحقیقات تجربی و برای بررسی رابطه داخلی بین حاکمیت فضایی و توسعه روستایی انتخاب کردند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان می‌دهد که حاکمیت فضایی روستایی، فضای مادی و روابط فضایی را به عنوان اموال حکومتی در نظر می‌گیرد و توزیع عادلانه فضا را با مشارکت ذینفعان متعدد در توسعه روستایی ادغام می‌کند. پژوهش آنها مسیر حکومت "اهمیت- سازمان و مالکیت" را برای مناطق روستایی، تجزیه و تحلیل می‌کند و کارآیی حاکمیت فضایی و مکانیسم تحول "جمعیت، زمین، صنعت و رابطه شهری - روستایی" مورد نیاز برای توسعه روستایی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

1. Karina & Frank
2. Lei & Cheng
3. Zhu & et all
4. Chen & et all
5. Vitalisova & et al
6. Sun & et al

- قنبری و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تحلیل اثرگذاری مزیت‌های جغرافیایی در توسعه پایدار روستایی شهرستان خرم‌آباد پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که در بین متغیرهای تعریف‌کننده مزیت جغرافیایی به ترتیب متغیرهای جمعیت فعال، سرمایه‌گذاری دولتی، سرمایه‌گذاری خصوصی، جمعیت ماهر و متخصص، اراضی زراعی، حجم و میزان آب، دسترسی به نقاط شهری و گردشگر وارده شده از موثرترین متغیرهای پیش‌بینی‌کننده توسعه پایدار روستایی در شهرستان خرم‌آباد هستند.

- عرب و خاکزند (۱۴۰۰)، در پژوهشی به تاثیر گردشگری بر مشارکت اجتماعی و فرهنگی در جهت تحقق برنامه‌های توسعه پایدار روستایی پرداختند. پژوهش آنها رابطه بین بهبود سرمایه اجتماعی روستاییان و مشارکت آنها در برنامه‌های توسعه روستایی با نقش میانجی اثرات محیطی اکولوژیک، فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی ادراک شده از اجرای برنامه‌ها و طرحها توسط مراجعین به روستا را آشکار می‌سازد. روش تحقیق در مطالعه آنها نمونه موردی تطبیقی با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از تکنیک (SWOT) بوده است، به این صورت که با مطالعه منابع فاکتورها شناسایی و برای تطبیق با شرایط محیط با تکنیک مذکور مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مشارکت مردم در اجرای طرحها و شراکت در فعالیت‌های اجتماعی و سرمایه‌گذاری اقتصادی در روستاها افزایش یافته که در نتیجه موجب بهبود ابعاد توسعه پایدار روستایی شده است.

- شیخی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی با تاکید بر شاخصهای اجتماعی، کالبدی و خدمات روستایی پرداخت. در پژوهش خود از روش توصیفی - تحلیلی استفاده و جهت دستیابی به هدف از ضریب انتروپی شانون، مدل وایکور و ضریب تغییرات شاخص‌ها برای میزان توزیع توسعه پایدار و جهت میزان تاثیر گذاری شاخص‌های منتخب بر روند توسعه پایدار در روستاها از نرم افزار SPSS استفاده کرد. نتایج پژوهش او نشان می‌دهد که روستاهای مورد نظر از لحاظ میزان برخورداری از شاخص‌های منتخب توسعه متفاوت بوده و همچنین بین شاخص‌های منتخب و روند توسعه پایدار در روستاها رابطه معناداری وجود دارد به طوری که تمامی شاخص‌ها تاثیر مستقیمی بر روند توسعه پایدار روستاها داشته اند.

- آقایی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به تحلیل سطح توسعه پایدار مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی روستایی (مورد مطالعاتی: شهرستان جیرفت) پرداختند. پژوهش آنها از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد و جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز آن از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. آنها جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره کوپراس و تحلیل خوشه‌های K در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده کردند. نتایج حاصله از تکنیک و تحلیل پژوهش آنها نشان می‌دهد، روستاهای دولت‌آباد اسفندقه، دولت‌آباد مرکزی، دریاچه، دوبنه، پشتلر، حسین‌آباد دهدار، فردوس و سغدر به علت برخورداری از شرایط مساعد محیطی، قرار گرفتن در موقعیت دشتی و فاصله کم با مرکز شهرستان، تمرکز جمعیت، دارا بودن تجهیزات و ارائه خدمات مبتنی بر فناوری، به لحاظ توسعه پایدار مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطحی بالاتر نسبت به روستاهای عباس‌آباد، دره رود، حیشین سفلی، کهن و آبشور قرار گرفته‌اند.

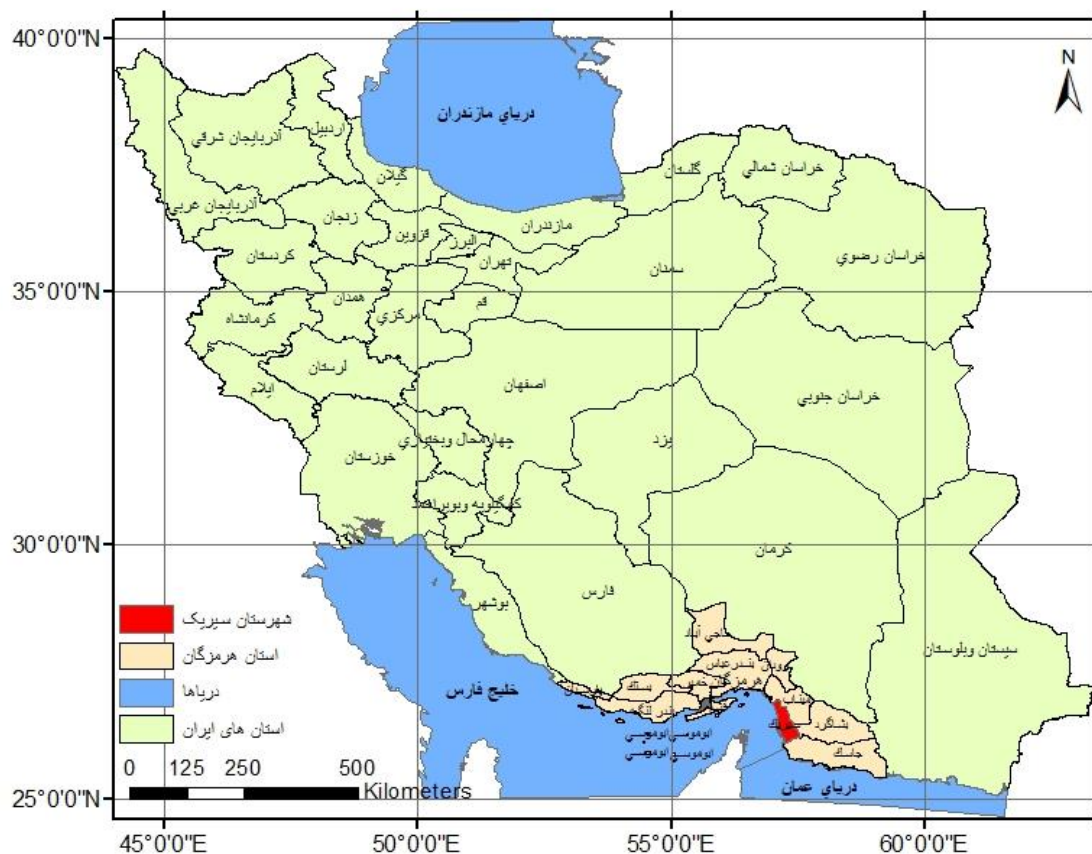
روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی محسوب می‌شود و به لحاظ روش از نوع توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارشناسان و متخصصان منطقه هرمزگان بودند. که از بین آن‌ها به شیوه هدفمند ۶۰ نفر انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. برای بررسی پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. بدین منظور یک نمونه اولیه شامل ۳۰ پرسشنامه پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری Spss میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد ضریب آلفای

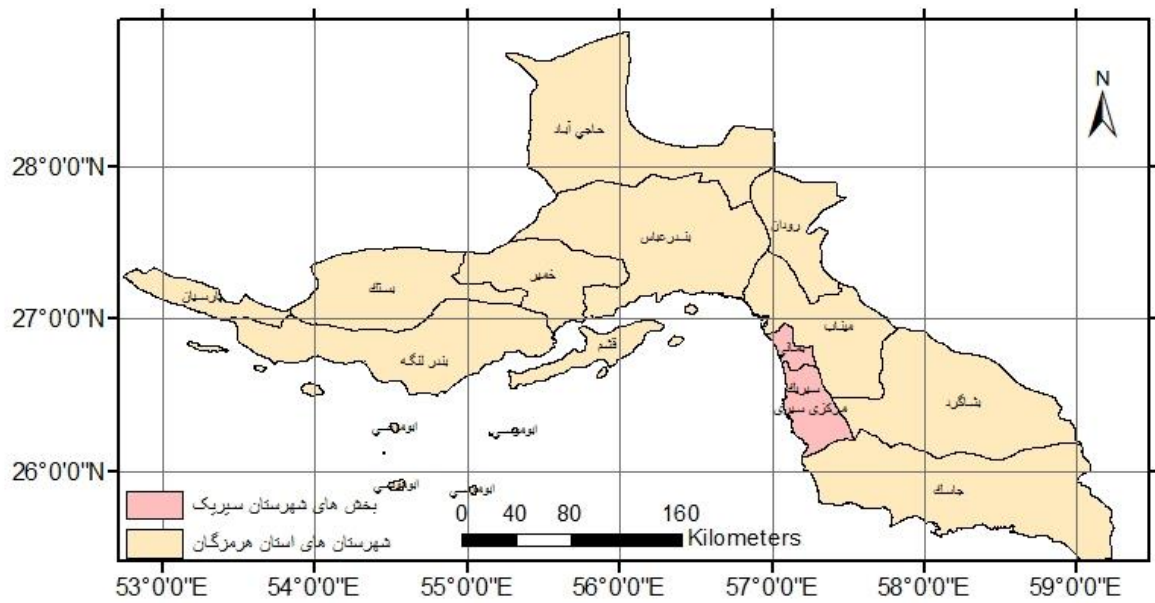
کرونباخ برای متغیرهای تحقیق و ابعاد آن به شرح جدول ۱ می‌باشد. از آنجائیکه مقدار بدست آمده آلفای کرونباخ برای همه متغیرهای تحقیق بالای ۰/۷۰ می‌باشد می‌توان گفت پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

منطقه مورد مطالعه:

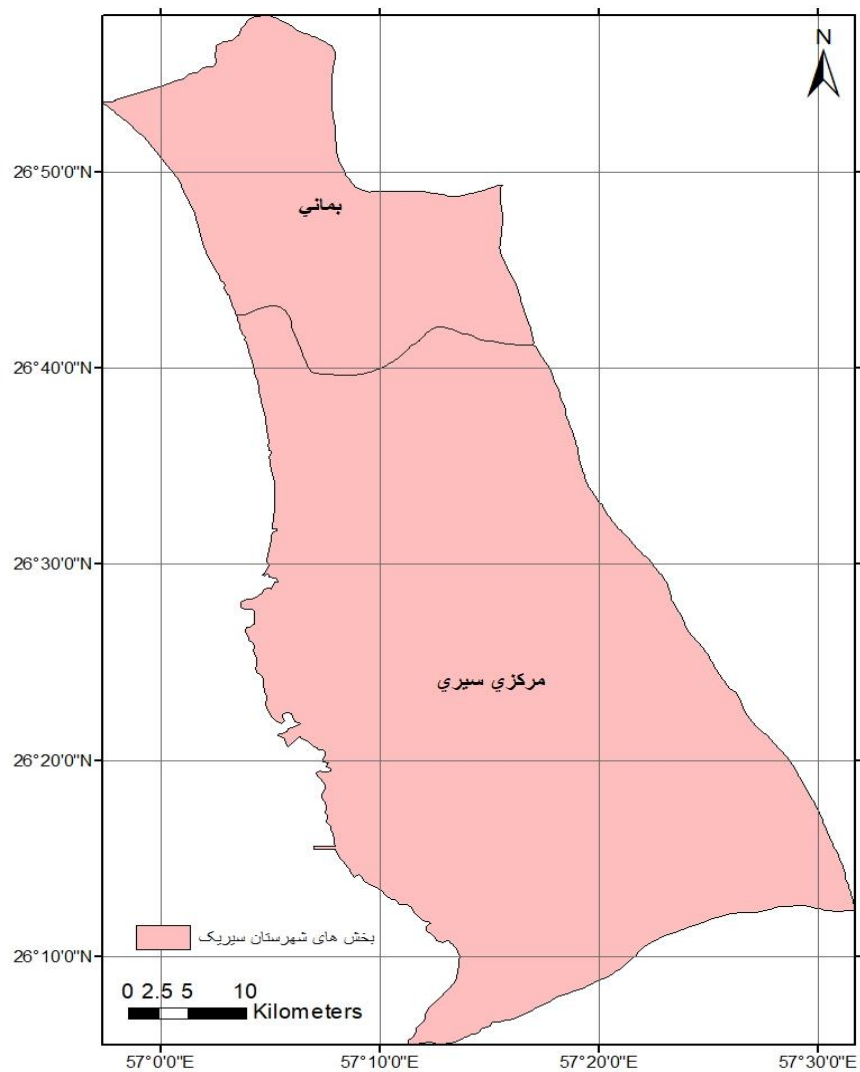
منطقه مورد مطالعه شهرستان سیریک می‌باشد. شهرستان سیریک در توالی تاریخی بخشی از قلمرو ملوک هرموز بوده که پس از فروپاشی آن جزو میناب شد. خوانین محلی طی ازمینه طولانی اداره این منطقه را در دست داشته‌اند. شهرستان سیریک در سال ۱۳۸۶ از شهرستان میناب تفکیک شده و به عنوان شهرستانی جدید به تقسیمات کشوری اضافه شده است. شهرستان سیریک با مساحتی حدود ۳۳۵۱ کیلومتر مربع در فاصله ۱۷۵ کیلومتری مرکز استان هرمزگان قرار دارد که از سمت شمال به شهرستان میناب از جنوب به شهرستان جاسک از شرق به ارتفاعات بشاگرد و سندرک و از غرب به دریای مکران (عمان) محدود می‌شود. شهر بندری سیریک در باختر شهرستان میناب در مسیر راه آسفالته میناب - جاسک و در کنار آب‌های دریای مکران (عمان) در ۲۶ درجه و ۳۱ دقیقه پهنای شمالی و ۵۷ درجه و ۶ دقیقه درازای خاوری نسبت به نیمروز گرینویچ قرار گرفته و میانگین بلندی آن از سطح دریا ۶ متر می‌باشد و فاصله آن تا شهر میناب ۷۵ کیلومتر است بندر سیریک در کنار دریای عمان با شن‌های سفید و نقره‌ای بکر و سواحل گسترده ماسه‌ای و آب‌های زلال آبی در پهنه کبود دریای است در سیریک از هیاهوی شهرنشینی بزرگ اثری نیست. بخش مرکزی به مرکزیت شهر سیریک دارای دو دهستان به نام‌های دهستان سیریک به مرکز شهر سیریک و بیابان به مرکزیت گونمردی و مشتمل بر ۶۱ روستا است. منطقه‌ی مورد مطالعه و پژوهش یعنی بخش مرکزی سیریک، در استان هرمزگان در مجموع با ۶۱ آبادی دارای سکنه، ۸۲۵۰ خانوار و ۳۱۱۸۵ نفر جمعیت قرار دارد (زارعی، ۱۳۹۵).

شکل (۱): موقعیت شهرستان سیریک در ایران و شهرستان سیریک

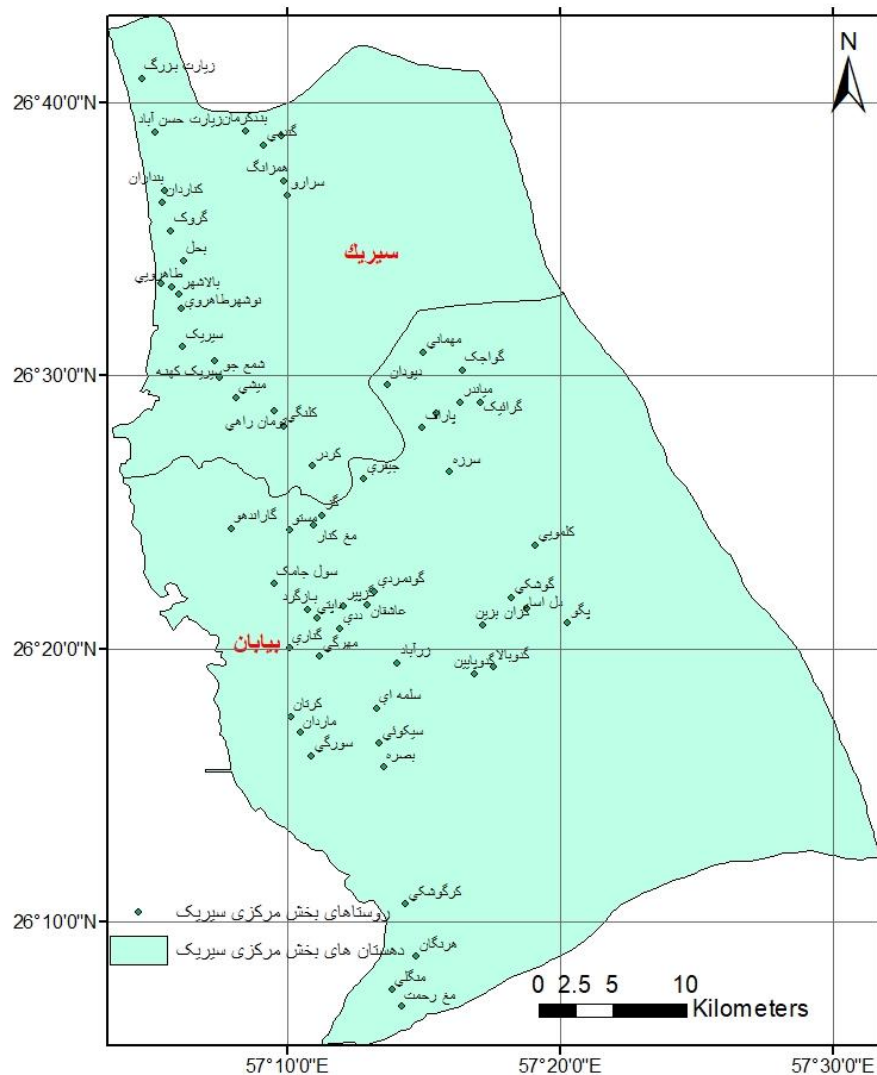

شکل (۲): نقشه موقعیت شهرستان سیریک در استان هرمزگان

شکل (۳): نقشه بخش‌های شهرستان سیریک

شکل (۴): نقشه دهستان‌ها و روستاهای بخش مرکزی شهرستان سیریک

نتایج:

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

جدول (۱): تحلیل سوات (SWOT)

رتبه	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	جدول تحلیل SWOT (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید)
۱	۴,۷۹	۶۶۲	S1 - جاذبه‌های طبیعی متعدد
۳	۴,۵۱	۶۱۴	S2 - وجود ارتفاعات در این شهرستان
۲	۴,۷۲	۶۴۷	S3 - شرایط آب و هوایی مناسب سیریک
۱۶	۳,۳۳	۴۶۰	S4 - قدمت تاریخی شهرستان
۱۳	۳,۴۳	۴۶۴	S5 - وجود قلعه‌ها و جاذبه‌های تاریخی مناسب
۱۰	۳,۷۸	۵۱۵	S6 - راه‌های دسترسی مناسب به اطراف
۱۴	۳,۴۶	۴۶۳	S7 - زمین‌های مساعد جهت توسعه کشاورزی و کاشت سبزی و میوه‌های مناطق گرمسیری
۱۲	۳,۵۰	۴۷۰	S8 - وجود آداب و رسوم محلی
۱۵	۳,۳۵	۴۶۳	S9 - روحیه ی گردشگری پذیری مردم و مشارکت آن‌ها در همه‌ی امور شهرستان

۵	۳,۹۳	۵۴۳	S10 - وجود امنیت در شهرستان
۷	۳,۸۱	۵۲۳	S11 - رضایت مسافران و گردشگران از محل‌های بازدید
۶	۳,۸۲	۵۲۸	S12 - رضایت گردشگران از نحوه‌ی برخورد افراد بومی
۴	۴,۰۲	۵۴۷	S13 - قابل اعتماد بودن شهرستان جهت سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی
۱۱	۳,۵۱	۴۷۸	S14 - توان شکل‌گیری بازارهای محصولات دامی، باغی و زراعی
۸	۳,۷۶	۵۲۰	S15 - وجود نیروی آماده‌بکار در فعالیتهای مختلف گردشگری، فرهنگی، اقتصادی و ...
۹	۳,۸۷	۵۱۶	S16 - وجود پتانسیل‌های اشتغالزایی از طریق مشاغل مختلف تجاری، گردشگری و ...
۷	۳,۸۴	۵۲۳	W1 - افزایش بیش از حد دما در فصول گرم سال
۶	۳,۸۸	۵۳۲	W2 - وجود بادهای شدید همراه با ریزگردها در این منطقه
۱	۴,۲۷	۵۹۰	W3 - عدم اطلاع‌رسانی و ناشناخته ماندن جاذبه‌های شهرستان
۲	۴,۲۵	۵۸۷	W4 - عدم آموزش صحیح و نبود روحیه‌ی گردشگری‌پذیری
۷	۳,۸۵	۵۲۸	W5 - عدم مشارکت مردم در فعالیتهای مختلف در شهرستان
۳	۴,۲۱	۵۸۲	W6 - نامناسب بودن امکانات بهداشتی، تفریحی، حمل و نقل و ...
۱۰	۳,۶۱	۴۹۹	W7 - کمبود و گرانی امکانات جهت اقامت گردشگران و مسافران به این منطقه (هتل، مهمانسرا و ...)
۱۱	۲,۸۹	۳۹۴	W8 - وضعیت بد اقتصادی مردم و ناتوانی در ایجاد امکانات فعالیتهای اقتصادی
۹	۳,۷۱	۵۰۹	W9 - عدم سرمایه‌گذاری دولتی و عدم اعطای وام
۵	۳,۹۴	۵۳۶	O1 - موقعیت جغرافیایی مناسب
۶	۴,۱۸	۵۷۷	O2 - نزدیکی بودن به دریا و آب‌های خلیج فارس
۱۳	۳,۸۰	۵۲۱	O3 - نزدیکی بودن شهرستان به استان هرمزگان
۴	۴,۲۵	۵۸۷	O4 - مساعد بودن راه‌های ارتباطی این شهرستان با اطراف
۱	۴,۵۲	۶۲۵	O5 - معرفی شهرستان به عنوان یک مکان مناسب گردشگری - تفریحی
۱۰	۳,۵۶	۴۸۸	O6 - افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در این شهرستان
۱۱	۳,۵۴	۴۸۶	O7 - امکان اطلاع‌رسانی و معرفی شهرستان توسط میراث فرهنگی
۲	۴,۴۶	۶۱۲	O8 - شناس بودن شهرستان به دلیل دارا بودن جاذبه‌های مختلف طبیعی و انسانی
۵	۴,۲۴	۵۸۱	O9 - معرفی دستاوردهای مردمی از قبیل صنایع دستی و ... به مردم
۸	۳,۹۱	۵۲۴	O10 - روند رو به رشد و توسعه‌ی بازارهای محصولات کشاورزی
۹	۳,۸۱	۵۲۳	O11 - روند رو به توسعه محصولات و صنایع دستی این شهرستان
۷	۴	۵۴۴	O12 - افزایش تجارت در این شهرستان
۳	۴,۴۲	۵۹۷	O13 - افزایش امکانات و تمایل بیشتر سرمایه‌گذاری‌های دولتی در شهرستان
۱	۴,۲۱	۵۸۲	T1 - وجود تهدیدات امنیتی به دلیل وجود موقعیت گمرکی
۳	۳,۸۸	۵۲۵	T2 - آلودگی محیط شهرستان به دلیل عدم رعایت مسافر و گردشگر به آنجا
۶	۳,۲۶	۴۵۱	T3 - ورود عناصر فرهنگی بیگانه به شهرستان
۲	۴,۰۱	۵۵۴	T4 - بی‌توجهی به حفظ و نگهداری آثار طبیعی و تاریخی
۴	۳,۸۷	۵۱۶	T5 - بی‌توجهی به خواست مردم در برنامه‌ریزی
۹	۲,۸۷	۳۹۱	T6 - رواج نامنی در شهرستان
۸	۲,۸۶	۳۹۲	T7 - عدم اطلاع‌رسانی مناسب در استان به جهت جلب توجه و جذب بیشتر گردشگر
۷	۳,۰۳	۴۱۳	T8 - کم‌توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه‌ی بیشتر
۵	۳,۷۳	۵۱۲	T9 - عدم اعطای معجز و وام‌های بلندمدت به بخش‌های خصوصی

ماخذ: تحقیق نگارنده، ۱۳۹۹

با توجه به جدول ماتریس تحلیلی، در رتبه‌بندی نقاط قوت جهت توسعه پایدار شهرستان سیریک؛ عوامل وجود جاذبه‌های طبیعی متعدد با میانگین وزنی ۴,۷۹ در رتبه اول قرار دارد. شرایط آب و هوایی مناسب شهرستان سیریک رتبه دوم، و وجود ارتفاعات با میانگین وزنی ۴,۵۱ رتبه سوم را کسب کرده‌اند. این نمایانگر توان منطقه به لحاظ طبیعی - کابندی جهت پیشبرد توسعه پایدار این بخش می‌باشد. در رتبه بندی نقاط ضعف عوامل عدم اطلاع رسانی و ناشناخته ماندن جاذبه‌های شهرستان با میانگین وزنی ۴,۲۷ رتبه اول را دارد. عدم آموزش صحیح و نبود روحیه گردشگری پذیری امکانات میانگین وزنی ۴,۲۵ با اختلاف کمی رتبه دوم و نامناسب بودن امکانات بهداشتی، تفریحی، حمل و نقل و... با میانگین وزنی ۴,۲۱ رتبه سوم را از نظر مردم دارا هستند. وقتی مردم این عوامل را به عنوان مهمترین نقاط ضعف بر سر راه توسعه پایدار شهرستان سیریک می‌شناسند نشان دهنده‌ی این است که راه و نبود امکانات لازم مانع توسعه این شهرستان هستند. همچنین در رتبه‌بندی فرصتها عوامل: معرفی شهرستان به عنوان یک مکان مناسب گردشگری - تفریحی با میانگین وزنی ۴,۵۲ و شناس بودن شهرستان به دلیل دارا بودن جاذبه‌های مختلف طبیعی و انسانی با میانگین وزنی ۴,۴۶ رتبه دوم و افزایش امکانات و تمایل بیشتر سرمایه گذاری‌های دولتی در شهرستان با میانگین وزنی ۴,۴۲ رتبه سوم را دارا هستند. در رتبه‌بندی تهدیدها عوامل: وجود تهدیدات امنیتی به دلیل وجود موقعیت گمرکی با میانگین وزنی ۴,۲۱ رتبه‌ی اول را دارا است. بی‌توجهی به حفظ و نگهداری آثار طبیعی و تاریخی با میانگین وزنی ۴,۰۱ رتبه دوم را دارد و آلودگی محیط شهرستان به دلیل عدم رعایت مسافر و گردشگر به آنجا با میانگین وزنی ۳,۸۸ رتبه سوم را دارا می‌باشد که این امر نیز نشان دهنده‌ی توجه بیش از اندازه‌ی مردم به تهدیدهای موجود در شهرستان می‌باشد که باید همه‌ی تهدیدها در این بخش به فرصت‌ها تبدیل شده تا زمینه‌های توسعه پایدار و پیشرفت بخش مرکزی شهرستان سیریک فراهم شود.

جدول (۲): آزمون تی تست تک نمونه برای بررسی معیارها بر توسعه روستایی

معیارها	T	درجده آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۰/۹۵	
					کرانه بالا	کرانه پایین
مدیریت راهبردی	۱۵/۱۳۲	۵۹	۰/۰۰۰۱	-۰/۸۲۱	-۰/۹۳	-۰/۶۴
معیار اجتماعی	۲/۷۷	۵۹	۰/۰۲	۰/۱۶۱	-۰/۴۳	۰/۲۷
معیار کالبدی	-۹/۵۶	۵۹	۰/۰۰۰۱	-۰/۴۸۴	-۰/۵۸	-۰/۳۸
معیار زیست محیطی	-۱۰/۵۳	۵۹	۰/۰۰۰۱	-۰/۷۷۱	-۰/۹۱	-۰/۶۲
معیار اقتصادی	-۱۳/۷۹	۵۹	۰/۰۰۰۱	-۰/۶۲۶	-۰/۷۱	-۰/۵۳

ماخذ: تحقیق نگارنده، ۱۳۹۹

با توجه به آزمون تی تست تک نمونه‌ای گرفته شده از داده‌های جمع آوری شده پژوهش مورد نظر، یافته‌های پژوهش گویای آن است مدیریت راهبردی در توسعه روستایی نقش به‌سزایی دارد و همچنین سطح معناداری زیرمعیارهای مدیریت راهبردی در زمینه‌های اجتماعی، کالبدی، زیست محیطی و اقتصادی زیر ۰/۰۵ صدم می‌باشد بنابراین فرضیه‌ی مورد نظر مبنی بر نقش مدیریت راهبردی در توسعه پایدار بخش مرکزی شهرستان سیریک تایید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری:

نگرانی‌های موجود در زمینه تأثیرات نامطلوب ناشی از اجرای پروژه‌های توسعه‌ی روستایی، به چالش‌هایی عمده در سطوح ملی و منطقه‌ای دامن زده است و همین امر لزوم توجه فزاینده به جنبه‌های پایداری پروژه‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی را تبیین می‌کند. در توسعه پایدار روستایی توجه به عوامل مختلفی از جمله عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، زیست محیطی بخصوص در بخش کشاورزی دارای اهمیت زیادی می‌باشد. در این میان مدیریت نوین روستایی به عنوان یکی از تشکلهای و ارگان‌های کارآمد در فرایند توسعه‌ی پایدار روستایی نقشی تعیین کننده دارد.

هدف پژوهش حاضر تبیین الگوی مدیریت راهبردی در توسعه پایدار روستایی می‌باشد. برای بررسی فرضیه از آزمون t استفاده شد. نتایج نشان داد نقش مدیریت راهبردی در توسعه روستایی با مقدار $t = 15/32$ و سطح معناداری $0/001$ ، نقش معیار اجتماعی در توسعه روستایی با مقدار $t = 2/77$ و سطح معناداری $0/02$ ، نقش معیار کالبدی در توسعه روستایی با مقدار $t = 9/56$ و سطح معناداری $0/001$ ، نقش معیار زیست محیطی در توسعه روستایی با مقدار $t = 10/53$ و سطح معناداری $0/001$ ، نقش معیار زیست محیطی در توسعه روستایی با مقدار $t = 13/79$ و سطح معناداری $0/001$ معنادار می‌باشد. در نتیجه مدیریت راهبردی در توسعه روستایی نقش دارد.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش صمدی و همکاران (۱۳۹۹) مبنی بر مدیریت راهبردی توسعه پایدار گردشگری در مناطق ساحلی، مهدوی و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر طراحی راهبردهای توسعه پایدار روستایی همسو بود.

در تبیین می‌توان گفت از آنجایی که مدیریت استراتژیک مجموعه‌ای از تصمیمات و اقدامات مدیریتی خوانده‌اند که عملکرد بلندمدت یک شرکت، سازمان یا مجموعه را تعیین می‌کند. مدیریت استراتژیک شامل رصد محیطی (هم خارجی و هم داخلی)، تدوین استراتژی (برنامه‌ریزی استراتژیک یا بلندمدت)، پیاده‌سازی، ارزیابی و کنترل استراتژی است؛ بنابراین مطالعه مدیریت استراتژیک بر پایش و ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی در پرتو قوت‌ها و ضعف‌های داخلی یک شرکت یا سازمان تأکید می‌کند. مدیریت استراتژیک در ابتدا سیاست کسب و کار خوانده می‌شد. موضوعاتی که در مدیریت استراتژیک مطرح می‌شود شامل برنامه‌ریزی استراتژیک، رصد محیطی و تجزیه و تحلیل صنعت است. از طرف دیگر توسعه پایدار روستایی عبارت است از فرآیند کمک به مردم روستایی از طریق اولویت‌بندی نیازهایشان، فعال نمودن آن و سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد زیرساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی، برقراری عدالت و برابری با توجه به ظرفیت‌های محلی، و رفتارهایی به خلاف هم بی‌عدالتی‌های گذشته و تضمین سلامتی و امنیت آنها بویژه زنان است. رسیدن به توسعه به عوامل و شرایط مختلفی بستگی دارد که باید در کنار هم قرار گیرند تا اهداف توسعه محقق شوند. تجربه توسعه در کشورهای جهان سوم حداقل در بخش روستایی نشان می‌دهد که نحوه نگرش به توسعه و روش‌ها و راهبردهای اتخاذ شده نقش کلیدی در موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌های توسعه دارد. بسیاری از صاحب نظران دلیل عدم موفقیت در بهبود وضعیت جامعه روستایی و شکست برنامه‌های توسعه در روستاها را به نحوه نگرش به توسعه روستایی و راهبردهای اتخاذ شده مربوط می‌دانند مدیریت از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروز است و به مدد این فعالیت است که مأموریت‌ها و اهداف سازمان‌ها تحقق می‌یابد، از منابع و امکانات موجود بهره‌برداری می‌شود و توانایی و استعداد انسان‌ها بروز می‌یابد. ضرورت توسعه و مدیریت شایسته در تخصیص امکانات و استفاده از پتانسیل‌ها و دانش بومی مناطق روستایی از اولویت‌های امور مدیریتی کشور به شمار می‌آید. نظر به جایگاهی که روستا و روستانشین در پویایی اقتصاد کشور، از قبیل کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم، افزایش نرخ اشتغال و فعالیت دارد (به طور ویژه در تولید کالاهای اساسی و استراتژیک نیز مؤثر است) می‌تواند بستر مناسبی برای تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ

محیط زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، حراست و نگهداری مرزها را فراهم نماید. بنابراین ترسیم نقشه راهی که نقش روستاها را در نظام برنامه‌ریزی کشور تعیین نماید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طرفی ظرفیت جمعیت ۲۱ میلیون نفر ساکن در این مناطق با اتخاذ تدابیر صحیح و مدبرانه زمینه شکوفایی و توسعه پایدار مناطق روستایی و به تبع آن کشور را به همراه خواهد داشت. در این میان، نواحی خشک ایران، از لحاظ بسترهای جغرافیایی مشکلات دو چندان را در مسیر توسعه پایدار روستایی ایجاد کرده است؛ زیرا خشکسالی و کمبود منابع آب در این مناطق، توسعه کشاورزی را با چالشی بازر مواجه ساخته است. این پدیده، در رکود این بخش مهم اقتصاد روستایی و در نهایت تنزل شاخص‌های توسعه پایدار روستایی مؤثر بوده است. بیشتر نظریه پردازان و پژوهشگران توسعه روستایی؛ به این نتایج دست یافته‌اند که بدون توجه به دانش بومی، حکمروایی خوب، توانمندسازی، ظرفیت‌سازی، معیشت پایدار، مدیریت روستایی و مشارکت افراد و توجه به بحث پایداری و سیستمی بودن توسعه، نمی‌توان به اهداف و نتایج قابل قبول در زمینه توسعه پایدار روستایی دست پیدا کرد. بنابراین، می‌توان پیشنهاد نمود که به منظور بهبود در ابتدا وضعیت استخدامی دهیاران مشخص شود تا آنها با جدیت بیشتری به امور و وظایف مربوطه پردازند و برای آگاهی آنها از قوانین و مقررات و وظایف خود پیشنهاد می‌شود به صورت پیوسته کلاس‌های آموزشی برای بالا رفتن سطح آگاهی آنها از قوانین و مقررات موجود اجرا شود. همچنین، به منظور بهبود مشارکت مردم روستاهای مورد مطالعه در امور مربوط به آنها، می‌توان پیشنهاد نمود کلاس و یا کارگاههای آموزشی و مربوط به توانمندسازی در روستاها برگزار گردد تا روستاییان توان هرچه بیشتر را مربوط به خود به دست آورند. از طرفی با برپایی این چنین کلاس‌هایی می‌توان شاهد ایجاد و افزایش همبستگی درونی روستایی بود.

منابع:

- آقایاری هیر، محسن؛ ظاهری، محمد؛ کریم زاده، حسین و طالبی فرد، رضا (۱۴۰۰). تحلیل سطح توسعه پایدار مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی روستایی (مورد مطالعاتی: شهرستان جیرفت).
- آل ابراهیم، علیرضا و احمدی ندوشن، مژگان (۱۳۹۱). فقر و توسعه پایدار، اولین همایش ملی توسعه پایدار در مناطق خشک و نیمه خشک، ابرکوه.
- ایزدی، حسن (۱۳۹۴). گردشگری غذا، فرصتی برای توسعه پایدار روستایی در ایران، پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۱، ۶۵-۹۶.
- جعفرنیا، شهرام و جلیوند، حمید (۱۳۸۹). بررسی شاخص‌های زیست محیطی توسعه پایدار در محیط زیست شهری، چهارمین همایش و نمایشگاه تخصصی مهندسی محیط زیست، تهران.
- جوان، فرهاد و حسنی مقدم، حسن (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات توسعه کشاورزی در پایداری نواحی روستایی با استفاده از داده‌های ماهواره‌ای (مطالعه موردی: اراضی پایاب سد سبلان)، هفتمین همایش سراسری کشاورزی و منابع طبیعی پایدار، تهران.
- رفیع فر، جلال الدین؛ غربی، موسی الرضا؛ زرقی، محمد (۱۳۹۴). آسیابانی و بازنمایی مناسبات اجتماعی طبقات فرودست در جوامع روستایی: بررسی پدیده‌ی آسیاب و آسیابانی در روستای حسن آباد ششم سبزوار، مجله مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره چهارم - شماره ۳: ۳۷۵ - ۴۰۸.
- شیخی، میثم (۱۴۰۰)، ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی با تاکید بر شاخص‌های اجتماعی، کالبدی و خدمات روستایی، دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست، شیروان.
- عرب، مهسا و خاکزند، مهدی (۱۴۰۰)، تاثیر گردشگری بر مشارکت اجتماعی و فرهنگی در جهت تحقق برنامه‌های توسعه پایدار روستایی، کنفرانس ملی معماری، عمران، شهرسازی و افق‌های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب، تبریز.

- عناستانی، زهرا؛ رجبی، آرزیتا (۱۳۹۳). بررسی اثرات حضور گردشگران مذهبی بر توسعه‌ی سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه روستاییان؛ (مطالعه‌ی موردی: روستای نوده انقلاب - شهرستان خوشاب). پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۷: ۱۲۰-۱۳۲.
- عناستانی، علیاکبر و همکاران، (۱۳۹۱). بررسی ویژگیهای جمعیتی مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در روند توسعه روستایی (مطالعه موردی شهرستان ایجرود)، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- قادری، رضا، حاجی زاده، ایوب (۱۳۹۴). ضرورت توسعه روستایی و نقش آن در توسعه ملی، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک.
- قنبری، اکرم؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا و عزیزپور، فرهاد (۱۳۹۹)، تحلیل اثرگذاری مزیت‌های جغرافیایی در توسعه پایدار روستایی شهرستان خرم‌آباد، <https://civilica.com/doc/1230250>
- مسیبی، س.، برقی، ح.، رحیمی، د. و قنبری، ی. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی راهبردهای توسعه در مناطق روستایی با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: روستاهای ناحیه شمال غرب استان اصفهان). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۷(۱)، ۱۹۳-۲۰۷.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسین و امید شاه‌آباد، امید (۱۳۹۱). حفاظت محیط زیست و مدیریت منابع خاک روستایی در ایران، همایش بین‌المللی بحران‌های زیست محیطی ایران و راهکارهای بهبود آن، جزیره کیش.
- معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور (۱۳۹۳). بسته توسعه روستایی، ریاست جمهوری.
- Fernandez Portillo, LuisA; Nekhay, Olexandr; Mohedano, Lorenzo Estepa. (2019). Use of the ANP methodology to prioritize rural development strategies under the LEADER approach in protected areas. The case of Lagodekhi, Georgia. Land Use Policy. Volume 88. 104121.
- Prasad, Durga. (2013). Peoples Participation in Development : sikkimin, Number 5, pp. 2278-0211.
- Putnam, RD, Leonardi R., Nanetti R. (2016). Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press.
- Stefano, Pascuccit. (2013). participation of Italian farmers in rural development policy, vol. 40, No.4, 605-631.
- Tietjen, Anne and Jørgensen, Gertrud. (2016). Translating a wicked problem: A strategic planning approach to rural shrinkage in Denmark. Landscape and Urban Planning, Volume 154. Pp 29-43
- Vitálišová, Katarína. Svidroňová, Mária Murray. Muthová, Nikoleta Jakuš. (2021). Stakeholder participation in local governance as a key to local strategic development, Cities, Volume 118. 103363.
- Sun, Pan. Zhou, Li Ge, Dazhuan, Xiaoxue, Lu, Mengqiu. (2021), How does spatial governance drive rural development in China's farming areas? Habitat International, Volume 109, 102320.